

महाराष्ट्र नागरी सेवा : वर्तणूक नियम १९७९
तज्ज्ञ मार्गदर्शक यांच्यासाठी सादरीकरण (वेळ मर्यादा १० मिनिटे)

<p style="text-align: center;">सुस्वागतम्</p> <p style="text-align: center;">महाराष्ट्र नागरी सेवा</p> <p style="text-align: center;">वर्तणूक नियम १९७९</p>	<p style="text-align: center;">वर्तणूक नियम म्हणजे काय?</p> <p>ज्या नियमांचा भंग झाला म्हणजे कर्मचार्यांवर शिस्तभंगाची कार्यवाही करावी लागते ते हे नियम.</p> <p>म.ना.से. (शिस्त व अपील) नियम १९७९ प्रमाणे कार्यवाही करुन शास्ती का लावतात हे या नियमावरुन कळते.</p>
<p style="text-align: center;">वर्तणूक नियमातील महत्वाच्या तरतूदी</p> <ul style="list-style-type: none">• शासन म्हणजे महाराष्ट्र शासन.• शासकीय कर्मचारी म्हणजे - शासकीय सेवेत अथवा पदावरील नियुक्त कर्मचारी जरी त्याच्या सेवा महामंडळ / स्थानिक संस्था / अन्य शासन यांचेकडे सोपविल्या असल्या तरी.	<p style="text-align: center;">कर्मचार्यांचे कुटुंबीय म्हणजे</p> <p>अ. स्वतः तसेच पती अथवा पत्नी सोबत राहत असो अथवा नसो.</p> <p>ब. कर्मचार्यांवर अवलंबून असणारा मुलगा/ अविवाहीत मुलगी/ सावत्र किंवा दत्तक आपत्य.</p>
<p style="text-align: center;">कर्मचार्यांचे कुटुंबीय म्हणजे</p> <p>क. कर्मचार्याच्या अथवा पती किंवा पत्नी या नात्याने निर्माण झालेले व कर्मचार्यांवर अवलंबून असलेली तसेच अन्य व्यक्ती.</p> <p>ड. कुटुंबाच्या व्याख्येमध्ये नमूद व्यक्तींनी कर्मचार्याची समाजातील प्रतिष्ठा लक्षात घेऊन गैरफायदा घेण्याच्या दृष्टीने काही गैरकृत्य केले तर त्याची जबाबदारी कर्मचार्यावर येईल व त्यासाठी विभागीय चौकशी करता येऊ शकते.</p>	<p style="text-align: center;">सचोटी व कर्तव्य परायणता (नियम ६)</p> <p>नितांत सचोटी म्हणजे भारताच्या सार्वभौमत्वावर विश्वास/ भारताच्या राज्यघटनेप्रमाणे वागणूक / निर्णयात पारदर्शकता/ निर्णय घेताना स्वार्थी हेतू नसावा/ कायदा सुव्यवस्था/ परराष्ट्र धोरणाबाबत वाच्यता न करणे/ भारतातील कमकुवत वर्गाबद्दल सहानुभूती. (शा.अ.सु.दि. २३/१०/२०१५)</p>
<p style="text-align: center;">कर्तव्य परायणता</p> <ul style="list-style-type: none">• कर्मचार्याला शासकीय कर्मचारी म्हणून राहण्यास अशोभनीय ठरेल अशी कृती न करणे.• सदसदविवेक बुद्धीला न पटणाऱ्या गोष्टी करू नयेत. सदसदविवेक बुद्धी/ नियम/ कायदा यांचेशी विसंगत गोष्टी वरिष्ठांनी करण्यास सांगितले तर त्याचे लेखी पृष्ठांकन / संमती प्राप्त करणे आवश्यक आहे व त्यानंतरच तसे आदेशावर कार्यवाही करावी. (शा. नि. दि. २४/०२/२०१४ पहावा)	<p style="text-align: center;">कर्तव्य परायणता</p> <ul style="list-style-type: none">• पर्यवेक्षक पदावरील कर्मचार्याने त्याच्या हाताखाली काम करणारे कर्मचारी वरील प्रमाणे वागतात का नाही हे पहाणे त्यांचे कर्तव्य आहे.• ९० टक्के विभागीय चौकशी प्रमाणे वरील नियम तीनवर आधारित असतात.

<p>शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे</p> <ul style="list-style-type: none"> • कंपन्या/ भागीदारी संस्थांमध्ये स्वतःच्या कुटुंबियांना नोकरी लावताना शासनाची परवानगी आवश्यक (४) • राजकारण व निवडणूकांमध्ये भाग घेण्यास मनाई (५) • अर्थ सहाय्य किंवा कार्य करता येणार नाही. परंतु मतदान करता येईल. 	<p>शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे</p> <ul style="list-style-type: none"> • घरावर / वाहनावर निवडणूक चिन्ह लावू नये. • अवलंबून व्यक्तीसही सदर प्रतिबंध लागू. • अवलंबून व्यक्ती कर्मचाऱ्याच्या नियंत्रणाबाहेर असल्यास शासनास कळविणे बंधनकारक. • निदर्शने व संप याकरिता प्रतिबंध. परंतु शासन मान्य संघटनेच्या आदेशानुसार शांततापूर्वक निदर्शने अभिवेदन किंवा संप करता येईल. (६)
<p>शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे</p> <ul style="list-style-type: none"> • संघटनेमध्ये भाग घेणे - कोणत्याही राजकीय किंवा इतर संघटनेमध्ये भाग घेता येणार नाही. (८) • वृत्तपत्रे/ दूरचित्रवाणीवर सरकारी कामकाज धोरणाबाबत प्रतिक्रिया देता येणार नाही. परंतु साहित्यिक / कलात्मक बाबींवर लिखाण करता येईल. फेसबुक / व्हॉट्स अप वर प्रतिक्रिया देता येणार नाही (९) • समिती किंवा अन्य प्राधिकरणासमोर साक्ष घेणे. (१०) 	<p>शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे</p> <ul style="list-style-type: none"> • कर्मचारी स्वतः कोणताही निधी उभारू शकणार नाही किंवा कोणा करता गोळा करता येणार नाही. (११) • देणगी गोळा करणे. (१२) • विवाहा प्रसंगीही कर्मचारी अथवा कुटुंबीय देणग्या स्वीकारू शकणार नाही (आहेर) पण नातेवाईकांकडून मर्यादित स्वरूपाचे आहे घेऊ शकतील.
<p>शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे</p> <ul style="list-style-type: none"> • शासकीय कर्मचाऱ्याचे कामकाजाचे संदर्भात नसणाऱ्या नातेवाईकाकडून वर्ग-१ चे अधिकारी रु. २५०००/-, वर्ग-२ चे अधिकारी रु. १५०००/-, वर्ग-३ चे कर्मचारी रु. ७५००/-, वर्ग-४ चे कर्मचारी रु. १०००/- (शा. अ. सु. दि. २३/१०/२०१५) • विनामुल्य वाहतुक/ भोजन/ निवास व्यवस्था/ आर्थिक लाभ स्विकारता येणार नाहीत. (१२) 	<p>शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे</p> <ul style="list-style-type: none"> • विवाह/ धार्मिक कार्यक्रमात प्रासंगिक भोजन घेतल्यास चालू शकते. • स्वतःच्या सन्मानार्थ समारंभ गौरव सभा आयोजित करता येणार नाही. • दुसऱ्या कर्मचाऱ्यांच्या कार्यक्रमात सहभागी होता येणार नाही. अपवाद निवृत्तीचा साधा समारंभ. (१३) • तसबीर काढून घेण्याकरीता बसणे. (१४)
<p>शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे</p> <ul style="list-style-type: none"> • राजीनामा देण्यास सांगणे- दुसऱ्या कर्मचाऱ्यास अशा प्रकारचा सल्ला देणे. (१५) • खाजगी नोकरी अथवा उद्योग करता येणार नाही (चौवीस तास सरकारी कर्मचारी) (१६) • कर्मचाऱ्याने नोकरी स्विकारल्यानंतर तन आणि मन सरकारला अर्पण करणे गरजेचे आहे म्हणून. (नियम १६) 	<p>शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे</p> <ul style="list-style-type: none"> • उधार उसनवार देण्याघेण्यावर निर्बंध. जवळचे नातेवाईक मित्र छोट्या रकमा अपवादात्मक बाब म्हणून स्विकारता येतील. (नियम १७) • शेअर्स मध्ये रोज खरेदी विक्री करता येणार नाही. तसेच नित्याचा कर्जबाजारीपणा ही गैरवर्तणूक. नोकरी गमावण्यास कारणीभूत. (१७)

शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे

- स्थावर / जंगम मौल्यवान मालमत्ता नियुक्तीनंतर त्वरीत व सेवेत असताना ठरावीक कालावधीनंतर जाहीर करणे. (१९)
- कृती व चारित्र्याचे प्रतिसमर्थन. (२२)
- महिला कर्मचाऱ्याचे छळास प्रतिबंध (२२अ) शासकीय कर्मचारी कामाच्या ठिकाणी महिला कर्मचारी / इतर महिला व्यक्ती यांचेशी लैंगिक गैरवर्तन करणार नाही. लैंगिक छळ होईल असे शब्द चित्र याचा वापर करणार नाही.

शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे

- शा. अ. सु. दि. २३/१०/२०१५ प्रमाणे पदोन्नतीचे अमिष दाखविणे / पदोन्नती बदली नाकारणे / धमकी देणे तेही लैंगिक अत्याचारासह मोडते.
- कामाचे ठिकाणामध्ये कार्यालयाची इमारत, भेटीचे ठिकाण, प्रवास करण्याचे वाहन यांचा समावेश होतो.
- सार्वजनिक संस्थेच्या नावाशी सहकार्य.
- शासकीय कर्मचारी एखाद्या संस्थेस त्याचे नाव देऊ शकणार नाही.

शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे

- जातीय संस्थांचे सदस्यत्वाबाबत बंधन.
- जी संस्था जातीय / धार्मिक विव्देश/ तणाव वाढवीत असेल त्या संस्थांचे सभासद होता येणार नाही. त्या संस्थेला आर्थिक मदत करता येणार नाही. कुटुंबियांवरही हे बंधन. (२४)
- आमदार / मंत्रीमहोदय राजकारणी व्यक्ती मार्फत शासकीय कामाबद्दल (बदली / नियुक्ती) दबाव आणत येणार नाही. (२३)

शासकीय कर्मचाऱ्यास खालील बाबीस प्रतिबंध आहे

- परंतु मागासवर्गीय कर्मचाऱ्यांना सामाजिक न्याय व आदिवासी मंत्र्यांकडे अर्ज करता येईल.
- विवाह - ज्याचा वैवाहिक जोडीदार हयात आहे अशा व्यक्तीशी कर्मचाऱ्यास विवाह करता येणार नाही. द्विभार्या प्रतिबंधक कायदा लागू. (८२६)
- विवाहात हुंडा घेता / देता येणार नाही. कुटुंबीयांच्या बाबतीत सुध्दा. (२७)
- मादक पेये अथवा मादक द्रव्य कायद्याचे पालन करणे गरजेचे आहे. मद्यार्क अंश सापडल्यावर शिस्तभंगाची कार्यवाही करता येईल.

धन्यवाद !